

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(3): 1051-1068, doi: 10.11616/asbi.1101572

Türkiye Örneğinde Kâr Payları ve Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi*

Analysis of the Relationship Between Profit Sharing and Interest Rates: A Turkish Case

Hilmi Tunahan AKKUŞ¹ , Sevcan KAPKARA KAYA²

Geliş Tarihi (Received): 11.04.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 07.08.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2022

Öz: Bu çalışmada, 2006:1-2021:3 dönemine ait aylık veriler kullanılarak Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının kâr payları ve konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara ödenen faiz oranları arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Kâr payı oranları ile faiz oranları arasındaki uzun dönemli ilişkiler Maki eşbütünlük testi, nedensellik ilişkileri ise Hatemi-J asimetrik nedensellik testi ile test edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, kâr payı oranları ile faiz oranlarının uzun dönemde birlikte hareket ettiklerini ve faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru tek yönlü nedenselliğin olduğunu göstermektedir. Fakat bulgular katılım bankalarından biri için kâr payı oranından faiz oranına doğru zayıf düzeyde nedenselliğin olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar istatistiksel olarak Türkiye’deki katılım bankalarının kâr payı uygulaması yönünden, faiz usulü çalışan konvansiyonel bankalardan etkilendiğini doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankaları, Kâr Payı Oranları, Faiz Oranları

&

Abstract: In this study, the relationship between the profit share rates of participation banks operating and the interest rates paid on deposits by conventional banks in Turkey is investigated using the data for the period 2006:1-2021:3. Long-term relationships between the profit share rates and interest rates were tested with the Maki cointegration test, and causality relationships were tested with the Hatemi-J asymmetric causality test. The findings obtained from the study show that profit share rates and interest rates move together in the long run, there is unidirectional causality from interest rates to profit share rates. However, the findings also reveal that there is very weak causality from the profit share rates to the interest rate for a participation bank. These results confirm that the participation banks in Turkey are statistically affected by the conventional banks operating on interest rates in terms of profit share application.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banks, Profit Sharing Rates, Interest Rates

Atıf/Cite as: Akkuş, H.T., Kapkara Kaya, S. (2022). Türkiye Örneğinde Kâr Payları ve Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1051-1068. doi: 10.11616/asbi.1101572

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

Jel Codes: C22, E43, G21

* Bu çalışma 25-26 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirilen 5. Uluslararası Ekonomi ve Finans Konferansı’nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr., Hilmi Tunahan Akkuş, Balıkesir Üniversitesi, tunaakkus@balikesir.edu.tr. (Sorumlu Yazar)

² Dr. Öğr. Üyesi, Sevcan Kapkara Kaya, Samsun Üniversitesi, sevcan.kaya@samsun.edu.tr.

1. Giriş

Teorik açıdan, İslam'da faizin (riba) yasak olması yani bankalarca mevduata sabit bir getiri oranı sunulmaması ve kredilerden faiz alınmaması, İslami bankacılığı konvansiyonel bankacılıktan ayıran önemli özelliklerden biridir. Fon sağlama biçimlerinden biri olan borç esaslı finansman yönteminin faiz içermesi nedeniyle, İslami finans ortaklık esaslı yani risk paylaşımli finansman yapısına dayanmaktadır (Yanpar, 2015: 76). Bu kapsamda kâr ve zarar paylaşımı (Profit-and-Loss Sharing - PLS) kavramı, İslami bankacılık ya da daha genel olarak İslami finansla ilgili öne çıkan kavramlardandır.

İslami bankaların kâr payı oranları ile konvansiyonel bankaların faiz oranları arasındaki benzerlik ya da ilişki, İslami finansla ilgili en çok tartışılan ve sebebi merak uyandıran konulardan biridir. Herhangi bir kişi ya da kurumun gerçekleştirdiği faaliyetler sonucu gelirlerinin giderleri aşan kısmının hisse başına düşen bölümü olan kâr payı ile ödünç verilen belirli bir paraya karşılık ödenen paranın anaparayı aşan kısmını oluşturan faiz kavramı, tamamen birbirinden farklı olgulardır. Kâr payı kısaca, belirli bir yatırım ya da üretim faaliyeti sonucu oluşan bir fazlalıktır.

Kâr payı ve faiz oranı ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için kâr payı oranının oluşum sürecinin biraz daha detaylandırılarak anlatılması faydalı olabilecektir. Ancak söz konusu sürecin açıklanmasından önce, bir ülke içindeki kâr payı oranları ile faiz oranlarının aynı veya benzer ekonomik çevrede oluştuğu da unutulmamalıdır. Kâr ve zarar paylaşımı esasına göre faaliyet gösteren İslami bankaların söz konusu paylaşımı gerçekleştirebilmesi için öncelikle belirli bir faaliyet gerçekleştirmesi ve faaliyet sonuçlarının (kâr veya zarar) ortaya çıkması gerekmektedir. Konvansiyonel bankalar gibi İslami bankaların esas faaliyet alanını fon toplamak ve kredi kullanmak şeklinde açıklanmak mümkündür.

İslami bankacılıkta fon toplama işlemleri; cari hesaplar ve katılım hesapları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan fon kullandırma yöntemleri ise; ortaklık esaslı fon kullandırma yöntemleri ile ticari işlem tabanlı fon kullandırma araçları olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Ortaklık esaslı fon kullandırma yöntemleri; mudaraba ve muşaraka olarak ikiye ayrılırken; ticari işlem tabanlı fon kullandırma araçları ise murabaha, icara, istisna, selem ve karz-ı hasen şeklinde beşe ayrılmaktadır. İslami bankaların fon kullandırma araçlarından mudaraba ve muşaraka modelleri zarar riski, suistimal riski ve girişimcilerin isteksizliği gibi bazı engeller nedeniyle yeterince kullanılmamaktadır. Murabaha ise günümüzde İslami bankacılığın en çok tercih edilen fon kullandırma yöntemidir (Yanpar, 2015: 129-165).

En çok tercih edilen fon kullandırma yöntemi olması nedeniyle murabaha kavramını biraz daha detaylı açıklamak gerekirse murabaha, en basit İslami bankacılık aracı ve yaygın olarak kullanılan bir üründür. İslam dini paraya sabit faiz uygulanmasını yasaklamakta, ancak malların satışından sabit kâr alınmasına izin vermektedir. Bu nedenle İslami bankalarca finansman için vadeli bir kredi yerine satışa dayalı bir işlem olan murabaha kullanılmaktadır. Murabaha, kârın maliyet artı esasına göre satılarak elde edildiği bir satış sözleşmesidir (Habib, 2018: 80). Canbaz (2016: 192), murabahanın Türkçe karşılığının "kârlı satış" olduğunu ifade etmektedir. Özulucan ve Özdemir (2010), murabaha yöntemini finansman desteği başlığı altında ele almaktadırlar. Buna göre finansman desteği yöntemi; İslam hukukunda vadeli satış (bey'i müeccel), özel finans kurumları modelinde ise üretim desteği, vadeli satış, ticaret finansmanı ve alım-satım akdi, murabaha gibi isimlerle ifade edilmektedir. Söz konusu yöntem, işletmelerin ya da şahısların ihtiyaç duyduğu menkul kıymet, emtia, gayrimenkul, hizmet, hak vb. unsurların İslami bankalar tarafından peşin olarak satın alınarak ilgili ihtiyaç sahiplerine vadeli olarak satılması esasına dayanmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010: 38).

İslami bankacılıkta fon kullandırma yöntemlerinden murabaha yönteminin tercih edilmesinin ya da diğer bir bakış açısıyla murabaha dışındaki yöntemlerin tercih edilmemesinin nedenleri biraz daha detaylandırılacak olursa: Kâr ve zarar paylaşımı tabanlı işlemlerin sözleşmeye dayalı karmaşıklığı, bilgi asimetriyelerinden kaynaklanan operasyonel risklere yol açmakta, benzer şekilde kâr ve zarar paylaşımı araçları için ikincil piyasalardaki sınırlamalar ve genel olarak bankalar arası piyasalar, katılımcı finansmanın gelişimini engellemekte, bunun sonucunda İslami bankaları borç benzeri kredi ürünleriyle kısa vadeli varlık yaratmaya teşvik etmektedir (Cevik ve Charap, 2011: 123).

Yukarıda da açıklandığı gibi fon kullandırma yöntemi olarak İslami bankalar tarafından günümüzde en çok kullanılan murabaha yöntemi çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Söz konusu eleştiriler şunlardır (Shanmugam ve Zahari, 2009: 32): Murabaha işleminin özü geleneksel bir krediden farklı değildir. Alım ve satım, malların bankaya ait olma süresinin en aza indirilmesi için mümkün olan en hızlı şekilde gerçekleştirilmektedir. Ticaret yalnızca kredi söz konusuysa gerçekleşmektedir. Kâr marjı genellikle geçerli faiz oranlarıyla karşılaştırılmakta ve bankaya ödenecek miktar, kredi döneminin uzunluğuna bağlı olma eğilimindedir. Tüm bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, murabaha işleminin özününün, bir varlığın veya bir ticari işletmenin mülkiyetiyle ilişkili riskten ziyade kredi riski taşıyan geleneksel bir kredi ile aynı olmaktadır. Visser (2009: 57) de murabaha işlemlerinde kâr marjı için gösterge (benchmark) olarak LIBOR gibi faiz oranlarının açıkça kullanılabildiğini belirtmektedir.

Kâr payının oluşum süreci hakkındaki buraya kadar ki açıklamalar özetlenecek olursa:

- i) İslami bankacılıkta kâr payı, belirli bir faaliyet sonucu oluşmaktadır.
- ii) İslami bankacılıkta kârın oluşumu için çeşitli fon kullandırma yöntemlerinden, uygulaması daha kolay, riski daha az olan ve çeşitli mal ya da hizmetlerin İslami bankalarca peşin alınıp belirli bir kâr eklenerek vadeli satılması esasına dayanan murabaha yöntemi en çok tercih edilen yöntemdir.
- iii) Murabaha yöntemindeki bahsi geçen kâr marjının belirlenmesinde ise faiz oranları dikkate alınabilmektedir.

Buraya kadar ki açıklamalardan sonra İslami finans ve İslami bankacılığın hem dünyadaki hem de Türkiye'deki rakamsal büyüklüklerinin, toplam içerisindeki paylarının açıklanması, hangi bankacılık türünün sektöre hakim veya sektörde belirleyici olabileceği konusunda ön bilgi verebilecektir. ICD-Refinitiv tarafından yayımlanan İslami Finans Gelişim Raporu 2020'ye göre; 2019 yılı için İslami finans varlıklarının büyüklüğü yaklaşık 2,88 trilyon dolardır. İslami finans varlıklarının 2019 yılı için yıllık büyüme oranı %14 olarak gerçekleşmiştir. Yine 2019 yılı için İslami finans varlık dağılımında en büyük pay %69 ile İslami bankacılığa aittir. Toplam İslami bankacılık varlıkları yaklaşık 2 trilyon dolardır. İslami bankacılık varlıklarının yıllık büyüme oranı 2019 yılı için %14, toplam global bankacılık varlıkları içerisindeki oranı ise %6'dır. İslami bankacılık faaliyetlerine katılan ülke sayısı 74, toplam İslami banka sayısı 526'dır.

Türkiye İslami bankacılık varlıkları açısından dünyada sekizinci sırada yer almaktadır (ICD-Refinitiv, 2020: 27). Türkiye'de İslami esaslara göre faaliyet gösteren altı banka bulunmaktadır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından 2019 yılına ait yayımlanan Katılım Bankaları yıllık sektör raporlarına göre söz konusu 6 katılım bankasının toplam aktif büyüklüğü 2019 yılında 2018 yılına göre %37,5 artışla 284,5 milyar TL'ye, sektör içindeki payı ise %6,3'e ulaşmıştır. Türkiye'de katılım bankaları 2019 yılında toplam 149.476 milyon TL'lik fon kullandırmış, kullandırılan fonların yaklaşık %80'i işletme kredileri ile tüketici kredilerinden oluşmuştur (TKBB, 2019: 123). Bu açıklamalara göre dünyada İslami bankacılık varlıklarının global bankacılık varlıkları içerisindeki oranı ve Türkiye'de İslami bankacılık varlıklarının Türkiye'deki toplam bankacılık sektörü içerisindeki oranı yaklaşık %6'dır. Diğer bir ifadeyle hem dünya genelinde hem de Türkiye'de, bankacılık sektöründe İslami bankacılığın payı henüz çok küçüktür.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kâr payı oranları ile konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara ödenen faiz oranları arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. Bu kapsamda çalışmada Türkiye'deki katılım bankalarının 3 ay vadeli mevduatlar için belirlediği kâr payı oranları ile konvansiyonel bankalarca 3 ay vadeli mevduatlar için belirlenen faiz oranları arasındaki ilişki analiz edilmektedir. Çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki Maki eşbütünleşme testi ile araştırılmaktadır. Diğer taraftan nedensellik ilişkisi pozitif ve negatif şokların etkilerini ayrı ayrı değerlendiren Hatemi-J asimetric nedensellik testi ile incelenmektedir. Çalışmada Ocak 2006-Mart 2021 dönemini kapsayan nispeten daha uzun ve daha güncel veriler kullanılmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önce gerçekleştirilen benzer çalışmalar olmasına rağmen bu çalışmada öncelikle kâr payı oranlarının oluşum süreci detaylı olarak açıklanmakta, literatürdeki çalışmalara göre daha güncel verilerle analizler gerçekleştirilerek daha güncel sonuçlar elde edilmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlar hem kâr payı

oranları ile faiz oranları ilişkisinin açıklanmasına katkı sağlarken, diğer taraftan kâr marjlarının belirlenmesinde veya tahmininde faiz oranlarının rolü hususunda ilgililere bilgi sunmaktadır.

Çalışmanın buraya kadar açıklanan giriş bölümünü takiben ikinci bölümünde literatür araştırması, üçüncü bölümünde yöntem, dördüncü bölümünde veri seti ile tanımlayıcı istatistiklere ilişkin açıklamalara yer verilmektedir. Beşinci bölümde ekonometrik analizler sonucunda elde edilen bulgular açıklanırken çalışmanın son bölümünde sonuçlar ve genel değerlendirmeler yer almaktadır.

2. Literatür Araştırması

Son dönemde İslami finans alanında gerçekleştirilen çalışmalarla İslami finans literatürü önemli gelişme göstermiştir. Aşağıda bu çalışma kapsamına paralel olarak İslami bankaların kâr payı (kârlılık) oranları ile konvansiyonel bankalara ait faiz oranları arasındaki ilişkileri içeren literatür çalışmalarına yer verilmektedir.

Kaleem ve Isa (2003), Malezya'daki ticari (commercial) bankalar, finans şirketleri ve ticari (merchant) bankalar tarafından sunulan vadeli mevduat getiri oranları ile İslami kâr payı oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Analiz sonucuna göre; ticari (commercial) bankalar tarafından sunulan vadeli mevduat getiri oranları ile İslami kâr payı oranları arasında, vadeli mevduat getiri oranlarından İslami kâr payı oranlarına doğru tek yönlü güçlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Finans şirketleri bankalar tarafından sunulan oranlar arasında, vadeli mevduat getiri oranlarından İslami kâr payı oranlarına doğru tek yönlü güçlü bir nedensellik, İslami kâr payı oranlarından sadece 1 aylık vadeli mevduat getiri orana %5 anlamlılık düzeyinde bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Ticari (merchant) bankalar tarafından sunulan vadeli mevduat getiri oranları ile İslami kâr payı oranları arasında, 1, 3 ve 6 aylık oranlar için vadeli mevduat getiri oranlarından İslami kâr payı oranlarına doğru tek yönlü güçlü bir nedensellik ilişkisi; 9 ve 12 aylık oranlar için karşılıklı Granger nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Cevik ve Charap (2011), Malezya ve Türkiye'deki geleneksel banka mevduat oranları ile perakende İslami kâr ve zarar paylaşımlı yatırım hesaplarının getiri oranlarını incelemektedir. Analiz sonuçlarına göre; geleneksel banka mevduat oranları ve kâr payı getirilerinin uzun dönemli eşbütünleşme sergilediğini, ayrıca geleneksel banka mevduat oranları ile kâr payı getirilerinin zamana bağlı oynaklığının korelasyonlu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. İkili ve çok değişkenli nedensellik test sonuçları, mevduat faizlerinin kâr payı getirilerinin Granger nedeni olduğunu göstermektedir. Faiz oranları ile İslami kâr payı getirileri arasındaki bu ilişki, kâr payı hesaplarındaki getiri oranını varlık tarafında borç benzeri enstrümanlar aracılığıyla dolaylı olarak geleneksel faiz oranlarıyla bağlantılı olduğu, İslami yatırım hesaplarındaki getiri oranının geleneksel banka mevduat oranlarını izlediği şeklinde açıklanmaktadır.

Avcı ve Aktaş (2015)'in Türkiye örneğinde yaptıkları çalışmada katılım bankaları kâr payı oranları ile mevduat bankaları faiz oranlarının birbirlerine yakın seviyede seyretmesinin nedenlerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, kâr paylarının faiz oranlarına eşit denebilecek kadar yakın seviyede olduğu ortaya koymuştur. Yazarlar bu durumun, katılım bankalarının fon kullandırımında kâr ve zarara katılma yöntemini çok az, peşin al-vadeli sat (murabaha) fon kullandırma yöntemini ise çok fazla kullanmalarından kaynaklandığını belirtmektedir.

Saraç ve Zeren (2015), Türkiye üzerine kâr payları ile faiz oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, Kuveyt Türk hariç Türkiye'deki katılım bankalarının kâr payları ile konvansiyonel bankaların faiz oranlarının eşbütünleşik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, faiz oranlarından tüm kâr paylarına doğru kalıcı nedensellik bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre çalışma sonucunda, günümüz dünyasında kaçınılmaz olarak İslami finans kuruluşlarının kâr paylarının faiz oranlarına bağımlı olduğu, konvansiyonel finansın sektöre hakimiyeti ve küresel faiz oranı mekanizmasının "yatırımın getirisini" veya daha geniş anlamda "paranın zaman değerini" belirlediği belirtilmiştir.

Yusof, Bahlous ve Tursunov (2015), çalışmalarında Umman hariç Körfez İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council - GCC) ülkelerindeki 18 bankanın İslami kâr/zarar oranları ile konvansiyonel banka mevduat faiz oranlarını karşılaştırmışlardır. Çalışma sonucunda kâr/zarar oranları ile mevduat faiz

oranları arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlanmadığı gibi Suudi Arabistan hariç kısa dönemde de bir ilişki durumu söz konusu değildir. Suudi Arabistan için faiz oranlarından kâr/zarar oranlarına doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmasına rağmen söz konusu ilişki, İslami bankacılığın pratikte faizsiz olmadığını iddia edecek kadar güçlü görünmemektedir. İslami bankalarca mudaraba ve muşaraka yatırımları sonucu üretilen kâr oranlarının ekonomide sermayenin fırsat maliyeti ve reel getiri oranları ile ilişkisi olması beklenmektedir ki bunlar aynı zamanda ekonomideki faiz oranlarının da temel belirleyicilerindedir. Bu nedenle, kâr/zarar hesapları ile ekonomideki faiz oranları arasında mükemmel olmasa da bir bağlantının bulunması şaşırtıcı görülmemektedir.

Ata, Buğan ve Çiğdem (2016), Türkiye’de konvansiyonel bankalarca uygulanan mevduat faiz oranları (aylık ağırlıklı ortalama) ile katılım bankalarının kâr payı oranları (aylık ortalama) arasındaki ilişkiyi 1, 3, 6 ve 12 aylık vadeler için araştırmışlardır. Çalışma sonucunda faiz oranları ile kâr payı oranları arasında (6 ay vade hariç) eşbütünleşme ilişkisi olduğu görülmüştür. Diğer taraftan nedensellik analizi sonuçlarına göre; 12 ay vadeli oranlar arasında ise çift yönlü, diğer vadeler için ise faiz oranlarından kâr payları yönünde tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır. Ayrıca kayan pencereler nedensellik testi sonucunda ise mevduat faiz oranı ile kâr payı oranının bileşenleri arasında çift yönlü nedensellik bulunduğu ortaya çıkarılmıştır.

Veterina (2016), Endonezya için konvansiyonel bankalara ait faiz oranları ile İslami banka mudaraba mevduat oranlarına ödenen kâr payları arasındaki nedensellik ilişkilerini araştırmıştır. Çalışma sonucunda tüm vadeler için %5 anlamlılık düzeyinde faiz oranları ile kâr payları arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı yönünde bulgulara rastlanmıştır.

Korkut ve Özgür (2017) çalışmalarında, bir taraftan kâr payı oranları ile mevduat faiz oranlarını etkileyen değişkenler incelenmiş, diğer taraftan da söz konusu oranlar arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Çalışma sonucunda devlet tahvili faiz oranları ve döviz kurunun katılım bankalarının kâr payı oranı üzerinde ciddi oranda etkili olduğu; geleneksel bankaların belirlediği mevduat faiz oranının da geleneksel bankaların kârlılığı, devlet tahvili faiz oranları ve döviz kuru tarafından etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca Granger nedensellik analizi sonucunda, kâr payı oranı ile faiz oranı arasında iki taraflı nedensel bir ilişki olduğunu vurgulanarak bu sonucun ana nedeninin İslami finans kurumlarında murabaha işlemlerinin ağırlığından kaynaklanmakta olduğu ve faiz oranının, katılım bankalarının kâr payı oranının belirlemede bir ölçüt olduğu ifade edilmiştir.

Minny ve Görmüş (2017), Türkiye’de faiz oranlarındaki değişikliklerin Türkiye’deki katılım bankalarının kârlılığı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda Türkiye’deki faiz oranları ile katılım bankalarının kârlılığının birbirine eşbütünleşik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, FMOLS tahmincisi tarafından elde edilen katsayı, faiz oranı değişimlerinin katılım bankalarının kârlılığı ile pozitif anlamlı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, katılım bankalarının geleneksel bankalara yaklaşması ve onlarla birlikte hareket etmesi ile açıklanmaktadır.

Koç (2018), piyasa faiz oranlarındaki dalgalanmanın Türkiye’deki dört katılım bankasının kârlılığına etkilerini SUR yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda katılım bankalarının kârlılığı ile faiz oranı değişimleri arasında önemli bir ilişki olduğu ve bu nedenle her bir katılım bankasının farklı düzeylerde faiz oranı riskine maruz kaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada faizsiz bankaların faiz oranı riskine maruz kalmasının temel nedeni, ürünlerin fiyatını belirlerken “kâr dengeleme rezervi” veya “gösterge oranı” gibi mekanizmalarla piyasa faiz oranlarını dikkate almaları şeklinde açıklanmaktadır.

Yusoff ve Azhar (2019), geleneksel para politikası oranları ve İslami para politikası oranları arasındaki ilişkiyi Malezya, Ortadoğu ülkeleri (Kuveyt, Suudi Arabistan) ile batılı ülkeler (Almanya, İngiltere ve ABD) için araştırmışlardır. Çalışma sonucunda değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını doğrulayan bulgulara rastlanmıştır. Ayrıca analiz sonuçlarında değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli nedensellik ilişkisinin olduğuna yönelik bulgulara da rastlanmıştır.

Gök (2021) de çalışmasını Türkiye’deki katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların faiz oranları arasındaki ilişki üzerine gerçekleştirmiştir. Çalışma bulgularında kâr payı oranları ile faiz oranlarının

eşbütünleşik olduğu, farklı zaman ölçeklerinde hem tek hem de çift yönlü nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Literatür araştırmaları ile ilgili detaylı bilgiler aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Literatür Özeti

Kaynak	Örneklem/Ülke	Veri Dönemi - Sıklık	Ekonometrik Yöntem
Kaleem ve Isa (2003)	Malezya (1, 3, 6 ve 12 ay vadeli oranlar)	01.1984-12.2002 (Aylık)	1. ADF birim kök testi 2. Granger nedensellik testi
Cevik ve Charap (2011)	Türkiye ve Malezya (12 ay vadeli oranlar)	01.1997-08.2010 (Aylık)	1. ADF birim kök testi 2. Johansen eşbütünleşme testi 3. Granger nedensellik testi 4. VECM yaklaşımı
Avcı ve Aktaş (2015)	Türkiye	2010-2014 (Yıllık)	1. Trend analizi yöntemi
Saraç ve Zeren (2015)	Türkiye	12.2001-08.2013 (Aylık)	1. Carrion-i- Silvestre vd. birim kök testi 2. Maki ve Johansen eşbütünleşme testleri 3. Granger ve frequency domain nedensellik testleri
Yusof vd. (2015)	Bahreyn, BAE, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar’dan 18 banka	1998-2010 (Yıllık)	1. Levin vd. panel birim kök testi 2. Pedroni panel eşbütünleşme testi 3. Varyans ayrıştırması 4. Granger nedensellik testi
Ata vd. (2016)	Türkiye (1, 3, 6 ve 12 ay vadeli oranlar)	01.2004-12.2014 (Aylık)	1. Kapetanios birim kök testi 2. Maki eşbütünleşme testi 3. Hacker-Hatemi nedensellik testi 4. Kayan pencereler nedensellik testi
Veterina (2016)	Endonezya (1, 3, 6 ve 12 ay vadeli oranlar)		1. ADF birim kök testi 2. Granger nedensellik testi
Korkut ve Özgür (2017)	Türkiye	01.2006-05.2015 (Aylık)	1. ADF ve PP birim kök testleri 2. Çoklu regresyon analizi 3. Granger nedensellik testi
Minny ve Görmüş (2017)	Türkiye	2008:Q1-2016:Q3 (Çeyreklik)	1. Im, Pesaran, and Shin panel birim kök testi 2. Kao panel eşbütünleşme testi 3. Panel FMOLS test
Koç (2018)	Türkiye	06.2005-06.2016 (Çeyreklik)	1. SUR yöntemi
Yusoff ve Azhar (2019)	Malezya, Kuveyt, Suudi Arabistan, Almanya, İngiltere ve ABD	2009-2018 (Aylık ve yıllık)	1. ADF birim kök testi 2. Johansen Fisher panel eşbütünleşme testi 3. Panel VEC modeli 4. Wald testi

Gök (2021)	Türkiye (1, 3, 6 ve 12 ay vadeli oranlar)	03.2001-06.2019 (Aylık)	1. Harvey vd. birim kök testi 2. Hatemi-J eşbütünleşme testi 3. Granger nedensellik testi 4. Hafner ve Herwartz varyansta nedensellik testi 5. Dalgacık tekniği analizi
------------	---	-------------------------	---

Yukarıda açıklanan literatür çalışmalarına göre genellikle kâr payları ile faiz oranları arasında nedensellik ilişkisine rastlanmakta ve söz konusu ilişkiler de genellikle faiz oranlarının öncüllüğü söz konusu olmaktadır. Ayrıca Tablo 1’de görüldüğü üzere nedensellik ile ilgili analizlerde genellikle Granger nedensellik testinin kullanılması dikkat çekmektedir.

3. Yöntem

Kâr payı oranı ile faiz oranı arasındaki ilişkinin analizinde öncelikle birim kök testi olarak “Genişletilmiş Dickey Fuller (Augmented Dickey Fuller - ADF) ve Phillips Perron Birim Kök Testi”; seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin araştırılmasında “Maki (2012) Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Testi” ve nedensellik ilişkisinin araştırılmasında ise “Hatemi-J (2012) Asimetrik Nedensellik testi” kullanılmıştır. Öncelikle serilerin durağanlık süreçlerini inceleyebilmek için birim kök testleri uygulanmıştır. Daha sonra seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı sınanmış ve son olarak nedensellik ilişkisi ve varsa bu ilişkinin yönü analiz edilmiştir.

Fuller (1976) ve Dickey-Fuller (1979) tarafından literatüre kazandırılan Dickey-Fuller (DF) birim kök testi zaman içerisinde genişletilerek ADF birim kök testi geliştirilmiştir. Dickey-Fuller (1981) hata terimleri arasındaki korelasyon sorununu ortadan kaldırabilmek için DF testinde kullanılan modelin sağ tarafına bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin eklenmesini önermiştir (Çil Yavuz, 2015: 293-298). Dickey Fuller testinde “rassal hataların dağılımının istatistiksel olarak bağımsız ve sabit varyanslı olduğu” yönündeki varsayım Phillips-Perron (1988) tarafından geliştirilerek, Phillips-Perron (PP) birim kök testi ortaya konmuştur (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 378). PP testinde, DF testindeki hata terimleri arasında homojenite ve bağımsızlık varsayımları terk edilerek hata terimlerinin zayıf düzeyde bağımlılığı ve heterojen dağılımı varsayımları kabul edilmiştir (Tarı, 2016: 400).

Eşbütünleşme ilişkisi, kalıcı dışsal şoklara rağmen seriler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin varlığını göstermektedir (Tarı, 2016: 415). Bu çalışmada seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı Maki (2012) tarafından geliştirilen eşbütünleşme testi ile test edilmiştir. Bu test çoklu kırılmaların varlığında eşbütünleşme ilişkisini 5 kırılmaya kadar tespit edebilme imkanı sunmaktadır. Maki eşbütünleşme testi “sabit terimde kırılmaya izin veren trendsiz model (model 0); sabit terim ve eğimde kırılmaya izin veren trendsiz model (model 1); sabit terim ve eğimde kırılmaya izin veren trendli model (model 2); sabit terim, eğim ve trendde kırılmaya izin veren model (model 3)” olmak üzere 4 model tahmini vermektedir. Söz konusu modeller aşağıda denklem olarak gösterilmektedir (Maki, 2012: 2011-2012):

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + u_t \quad (1)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (2)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (3)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i t D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (4)$$

Yukarıdaki denklemlerde yer alan y_t and x_t gözlemlenebilir $I(1)$ değişkenleri, u_t hata terimini ifade etmektedir. Ayrıca y_t bir skaler ve x_t bir $(m \times 1)$ vektördür. $D_{-}(i,t)$; kukla değişken, k ; maksimum kırılma sayısı, $\mu, \mu_i, \gamma, \gamma_i, \beta^{\wedge}, \beta_i^{\wedge}$; gerçek parametrelerdir.

Seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasında Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik testi kullanılmıştır. Bu test pozitif ve negatif şokları ayırıştırarak pozitif ve negatif şokların nedensel etkilerini belirlemeye olanak sunmaktadır. Dolayısı ile bu test şoklar arasındaki asimetrik nedensel yapıyı dikkate alarak analiz gerçekleştirmektedir. Pozitif şoklar için $y_t^{\wedge} = (y_{t-1}^{\wedge}, y_{t-2}^{\wedge})$ varsayarak aşağıdaki VAR(p) modeli yardımıyla nedensellik testi gerçekleştirilebilmektedir (Hatemi-J, 2012: 449):

$$y_t^{\wedge} = v + A_1 y_{t-1}^{\wedge} + \dots + A_p y_{t-p}^{\wedge} + u_t^{\wedge} \quad (5)$$

Denklemin 1'de yer alan $y_t^{\wedge}$; 2×1 boyutlu değişkenler vektörünü, v ; 2×1 boyutlu sabit terim vektörünü, $u_t^{\wedge}$; 2×1 boyutlu hata terimleri vektörünü ifade etmektedir. A_r matrisi ise 2×2 boyutlu ve r gecikme sayısı için ($r = 1, \dots, p$) parametreler matrisidir. VAR(p) modelindeki optimal gecikme sayısı (p)'nin belirlenmesi için Hatemi-J (2012) tarafından aşağıdaki bilgi kriteri önerilmektedir (Hatemi-J, 2012: 450):

$$HJC = \ln(|\hat{\Omega}_j|) + j \left(\frac{n^2 \ln T + 2n^2 \ln(\ln T)}{2T} \right),$$

$$j = 0, \dots, p. \quad (6)$$

Denklemin 2'deki $|\hat{\Omega}_j|$; j gecikmeye göre VAR modelindeki hata terimlerinin tahmini varyans-kovaryans matrisinin determinantı, n ; VAR modelindeki denklem sayısı ve T ; gözlem sayısıdır.

4. Veri Seti ve Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın veri seti, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarından "Albaraka Türk, Türkiye Finans ve Kuveyt Türk" katılım bankaları örneklemeden oluşturulmuştur. Söz konusu bankalar geniş veri bilgisine sahip olan katılım bankalarıdır. Kâr payı oranı ile faiz oranı arasındaki ilişkinin araştırılmasına yönelik hazırlanan bu çalışmada incelenen dönem 2006 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Mart ayını kapsamaktadır. Çalışmada aylık frekanslı veriler kullanılmaktadır. Değişkenlere ait bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir.

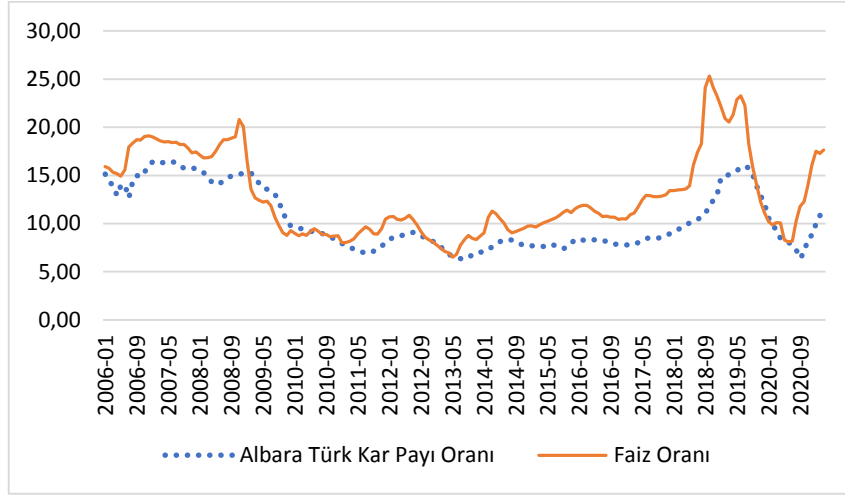
Tablo 2: Kullanılan Verilere Ait Bilgiler

Değişken Simgesi	Değişken Tanımı	Veri Kaynağı
PALB	Albaraka Türk Katılım Bankası Dağıtılan Kâr Payı Oranları (3 ay vadeli)	TKBB
PFIN	Türkiye Finans Katılım Bankası Dağıtılan Kâr Payı Oranları (3 ay vadeli)	TKBB
PKUV	Kuveyt Türk Katılım Bankası Dağıtılan Kâr Payı Oranları (3 ay vadeli)	TKBB
INT	3 aya kadar vadeli mevduatlara uygulanan faiz oranı değişkeni (TL Üzerinden Açılan Mevduatlar)	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Çalışma kapsamındaki değişkenlere ait zaman serisi grafikleri oluşturularak serilerin dönem içerisindeki seyri incelenmiştir. Albaraka Türk katılım bankası tarafından dağıtılan 3 ay vadeli kâr payı oranları ile mevduatlara uygulanan faiz oranı serilerine ait grafik aşağıda gösterilmektedir.

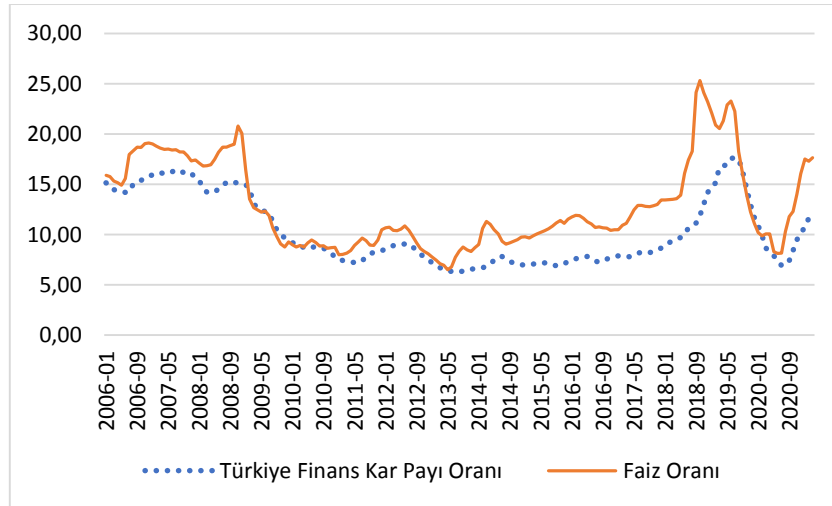
Grafik 1: Albaraka Türk Katılım Bankası Kâr Payı Oranı ve Faiz Oranı Grafiği

Grafik 1'e göre Albaraka Türk katılım bankası kâr payı oranı ile geleneksel bankaların mevduatlara uyguladığı faiz oranı serileri yaklaşık olarak hemen her dönemde benzer hareketler göstermektedir. 2009:2-2010:6 dönemi ile 2019:11 tarihinde katılım kâr payı oranı faiz oranından yüksek seyretmektedir. Ancak diğer her dönemde faiz oranı, kâr payı oranlarından yüksektir.

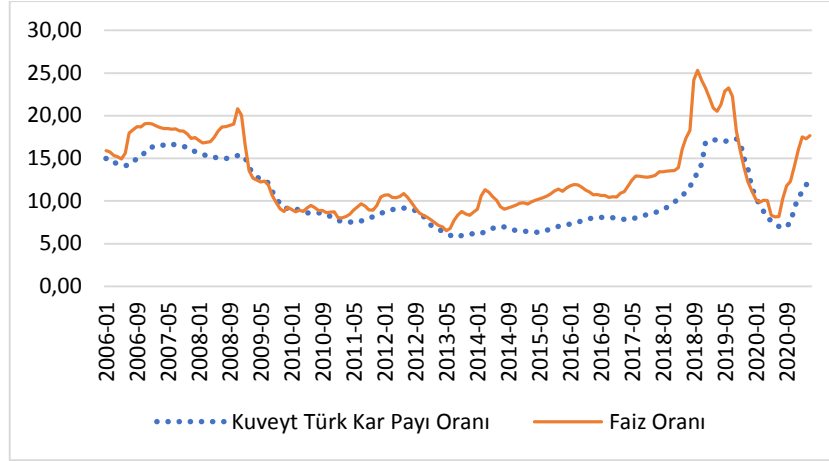
Türkiye Finans katılım bankasının uyguladığı 3 ay vadeli kâr payı oranları ile geleneksel bankaların mevduatlara uyguladığı faiz oranına ait zaman serisi grafiği ise aşağıda Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2: Türkiye Finans Katılım Bankası Kâr Payı Oranı ve Faiz Oranı Grafiği

Grafik 2'ye göre Türkiye Finans kâr payı oranı ile faiz oranı serileri incelenen dönem içerisinde benzer hareketler göstermektedir. Dönem içerisinde faiz oranı Türkiye Finans kâr payı oranından yüksek seyretmektedir. Ancak 2009:2-2010:5 ve 2019:9-2020:1 dönemlerinde Türkiye Finans kâr payı oranı faiz oranından yüksek seyrettiği görülmektedir.

Aşağıdaki Grafik 3'te ise Kuveyt Türk katılım bankasının uyguladığı 3 ay vadeli kâr payı oranları ile mevduat faiz oranlarının dönem içerisindeki eğilimi gösterilmektedir.

Grafik 3: Kuveyt Türk Katılım Bankası Kâr Payı Oranı ve Faiz Oranı Grafiği

Grafik 3'e göre faiz oranı serisi ile Kuveyt Türk kâr payı oranı serileri dönem içerisinde benzer yönlerde hareket etmektedirler. Tüm dönem göz önünde bulundurulduğunda faiz oranlarının kâr payı oranlarını aştığı gözlenmektedir. Ancak 2009:2-2010:2 (2009:12 hariç) ve 2019:9-2020:2 dönemlerinde Kuveyt Türk kâr payı oranlarının faiz oranlarını aştığı göze çarpmaktadır.

Grafik 1, Grafik 2 ve Grafik 3'te Türkiye'deki katılım bankalarının kâr payı oranları ile faiz oranları hemen her dönemde benzer eğilimler göstermekte olup, genellikle faiz oranının kâr payı oranından yüksek seyrettiği açıkça görülmektedir. İncelenen dönemde hem faiz oranı hem de kâr payı oranı serilerinde 2006-2009 ve 2018-2021 dönemlerinde 2010-2017 dönemine nazaran daha ciddi artış ve azalışlar yaşandığı dikkat çekmektedir. Aşağıda analiz edilecek değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	PALB	PFIN	PKUV	INT
Ortalama	10.419	10.308	10.364	12.883
Medyan	8.850	8.730	8.820	11.130
Maksimum	16.49	17.68	17.30	25.32
Minimum	6.29	6.26	5.74	6.52
Std. Sapma	3.21	3.46	3.66	4.36
Basıklık	1.819	1.923	1.855	2.640
Çarpıklık	0.648	0.699	0.630	0.818
Gözlem Sayısı	183	183	183	183

Tablo 3'te yer alan bilgilere göre faiz oranı serisinin her bir bankanın kâr payı oranı serisine göre daha yüksek ortalamaya ve medyana sahip olduğu görülmektedir. Yine standart sapması en yüksek değişken, faiz oranı değişkenidir.

Serilere ait grafikler her üç katılım bankasına ait kâr payı oranının faiz oranı ile benzer dönemlerde benzer hareketler sergilediğini ancak tanımlayıcı istatistikler bir bankanın kâr payı oranının diğer bankaların kâr payı oranına göre farklılaştığını ve kâr payı oranlarının faiz oranına göre daha düşük ortalama kaydettiğini göstermektedir. Buna göre incelenen dönemde mevduat sahipleri için getiri araçları olarak nitelendirilebileceğimiz kâr payı oranı ile faiz oranı faktörleri kıyaslandığında geleneksel bankaların daha yüksek getiri sağladığı söylenebilmektedir.

5. Ampirik Bulgular

İlk olarak serilerin durağan olup olmadıklarını araştırmaya yönelik yapılan birim kök test sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Serilere Ait Birim Kök Test Sonuçları

Birim Kök Testi	Değişkenler	Seviye Değerleri			
		Sabitli		Sabitli ve Trendli	
		t-istatistik	olasılık	t-istatis.	olasılık
PP	PALB	-2.036	0.2713	-1.8107	0.6957
	PFIN	-2.0335	0.2724	-1.7899	0.7058
	PKUV	-1.9931	0.2898	-1.7805	0.7104
	INT	-2.0550	0.2634	-1.9906	0.6022
ADF	PALB	-1.7500	0.4044	-1.5138	0.8216
	PFIN	-2.4198	0.1377	-2.2236	0.4733
	PKUV	2.5724	0.1006	-2.4555	0.3499
	INT	-2.5706	0.1010	-2.5224	0.3171
Birim Kök Testi	Değişkenler	Fark Değerleri			
		Sabitli		Sabitli ve Trendli	
		t-istatis.	olasılık	t-istatis.	olasılık
PP	PALB	-7.8735	0.0000***	-7.9405	0.0000***
	PFIN	-4.4605	0.0003***	-4.5516	0.0017***
	PKUV	-5.0768	0.0000***	-5.1722	0.0002***
	INT	-6.9987	0.0000***	-6.9976	0.0000***
ADF	PALB	-7.4169	0.0000***	-7.4633	0.0000***
	PFIN	-4.5611	0.0002***	-4.6437	0.0012***
	PKUV	-5.1154	0.0000***	-5.1996	0.0001***
	INT	-7.2733	0.0000***	-7.2848	0.0000***

Not: Tabloda gösterilen ***, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 4'te yer alan birim kök test sonuçlarına göre ADF ve PP birim kök testlerinin sabitli ve sabitli ve trendli modellerde tüm serilerin %1 anlam düzeyinde birinci farkında durağan hale geldiği görülmektedir. Maki eşbütünlük testinden elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Maki (2012) Yapısal Kırılmalı Eşbütünlük Testi Sonuçları

Model		Test İstatistiği	Kritik Değer			Kırılma Tarihleri
			%1	%5	%10	
Model 0	PALB= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.289***	-5.563	-5.083	-4.784	2009:10, 2011:6, 2018:12
	PFIN= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-5.783***	-5.563	-5.083	-4.784	2009:2, 2010:11, 2018:7
	PKUV= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-5.355**	-5.563	-5.083	-4.784	2008:10, 2011:11, 2018:11
Model 1	PALB= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.068***	-5.833	-5.373	-5.106	2008:10, 2011:11, 2018:7
	PFIN= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.542***	-5.833	-5.373	-5.106	2009:9, 2017:8, 2019:1
	PKUV= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.521***	-5.833	-5.373	-5.106	2010:2, 2016:10, 2018:7
Model 2	PALB= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.041**	-6.251	-5.703	-5.402	2009:4, 2011:2, 2018:7
	PFIN= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-5.700*	-6.251	-5.703	-5.402	2007:11, 2013:6, 2018:8
	PKUV= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-5.775**	-6.251	-5.703	-5.402	2008:10, 2016:7, 2018:7

Türkiye Örneğinde Kâr Payları ve Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi
Analysis of the Relationship Between Profit Sharing and Interest Rates: A Turkish Case

Model 3	PALB= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-5.908	-7.082	-6.524	-6.267	2009:2, 2014:1, 2016:7
	PFIN= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-6.940**	-7.082	-6.524	-6.267	2009:2, 2014:1, 2018:1
	PKUV= $\beta_0 + \beta_1$ INT+e	-7.161***	-7.082	-6.524	-6.267	2009:1, 2011:7, 2018:7

Not: Tabloda gösterilen ***, ** ve * sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 5'te yer alan sonuçlar Albaraka Türk, Türkiye Finans ve Kuveyt Türk katılım bankalarına ait kâr payı oranları ile mevduat faiz oranı arasında, dört model sonucuna göre eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu, ancak sadece Model 3'e göre Albaraka Türk katılım bankasının uyguladığı kâr payı oranı ile faiz oranı arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı kâr payı oranları ile faiz oranlarının uzun dönemde birlikte hareket ettiklerini ifade etmektedir.

Maki eşbütünleşme testi sonucu elde edilen bulgular literatürdeki Cevik ve Charap (2011), Saraç ve Zeren (2015), Ata vd. (2016), Minny ve Görmüş (2017), Yusoff ve Azhar (2019) ve Gök (2021) çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Yusof vd. (2015), bu çalışmadaki bulguların aksine bir sonuca ulaşmıştır. Ancak söz konusu çalışmada örneklem olarak Türkiye'den farklı ülkeler ele alınmaktadır.

Tablo 6, faiz oranından kâr payı oranına bir nedenselliğin olup olmadığını araştırmaya yönelik yapılmış Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 6: Faiz Oranından Kâr Payı Oranına Doğru Asimetrik Nedensellik Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezi	MWALD Test İstatistiği	Asimtotik Ki-Kare Olasılık Değeri	Bootstrap Kritik Değer			Optimal Gecikme Uzunluğu
			%1	%5	%10	
INT ⁺ ≠ PALB ⁺	41.444	0.000***	16.068	7.686	5.253	2
INT ⁺ ≠ PALB ⁻	0.378	0.945	17.515	9.843	7.138	3
INT ⁻ ≠ PALB ⁻	25.215	0.000***	18.113	9.616	7.086	3
INT ⁻ ≠ PALB ⁺	0.140	0.987	17.151	8.141	6.377	3
INT ⁺ ≠ PFIN ⁺	48.491	0.000***	15.119	7.930	4.927	2
INT ⁺ ≠ PFIN ⁻	1.614	0.656	19.083	9.129	6.477	3
INT ⁻ ≠ PFIN ⁻	61.383	0.000***	14.299	7.835	5.179	2
INT ⁻ ≠ PFIN ⁺	0.677	0.879	23.218	8.290	6.184	3
INT ⁺ ≠ PKUV ⁺	14.859	0.001***	13.747	7.769	5.732	2

INT ⁺ PKUV ⁻	1.231	0.745	14.958	9.293	6.601	3
INT ⁻ PKUV ⁻	66.728	0.000***	15.448	9.574	7.510	3
INT ⁻ PKUV ⁺	0.995	0.803	18.793	9.831	6.743	3

Not: Tabloda gösterilen *** %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 6’da yer alan nedensellik sonuçları faiz oranında meydana gelen pozitif şokların tüm bankaların kâr payı oranlarında oluşan pozitif şokların; faiz oranında meydana gelen negatif şokların tüm bankaların kâr payı oranlarında oluşan negatif şokların nedeni olduğunu göstermektedir. Ancak elde edilen bulgularda zıt işaretli şoklar arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Kâr payı oranlarından faiz oranına doğru bir nedenselliğin olup olmadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Kâr Payı Oranından Faiz Oranına Doğru Asimetrik Nedensellik Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezi	MWAL D Test İstatistiği	Asimtotik Ki-Kare Olasılık Değeri	Bootstrap Kritik Değer			Optimal Gecikme Uzunluğu
			%1	%5	%10	
PALB ⁺ INT ⁺	1.395	0.498	12.165	7.150	5.133	2
PALB ⁺ INT ⁻	5.144	0.076*	16.081	7.244	4.541	2
PALB ⁻ INT ⁻	0.314	0.957	18.918	10.387	7.137	3
PALB ⁻ INT ⁺	2.464	0.292	12.968	7.611	5.158	2
PFIN ⁺ INT ⁺	0.383	0.826	11.142	6.376	4.509	2
PFIN ⁺ INT ⁻	0.767	0.682	15.079	7.498	4.956	2
PFIN ⁻ INT ⁻	3.348	0.188	12.313	6.643	5.050	2
PFIN ⁻ INT ⁺	1.207	0.547	15.009	8.058	5.426	2
PKUV ⁺ INT ⁺	1.536	0.464	15.187	6.872	4.896	2
PKUV ⁺ INT ⁻	0.808	0.668	12.500	6.444	4.320	2
PKUV ⁻ INT ⁻	1.135	0.769	16.190	8.872	6.736	3
PKUV ⁻ INT ⁺	0.239	0.887	12.673	7.772	5.257	2

Not: Tabloda gösterilen * %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 7’de yer alan nedensellik testi sonuçlarına göre katılım bankalarının kâr payı oranlarından mevduat faiz oranlarına doğru %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı hiçbir nedensellik bulgusuna rastlanmamıştır. Ancak Albaraka Türk katılım bankası için %10 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik bulgusu tespit edilmektedir.

Hatemi-J asimetrik nedensellik analizi sonucu elde edilen bulgular literatürdeki çok sayıda çalışma ile uyumludur. İncelenen çalışmalardan sadece Veterina (2016) çalışmasında Endonezya’daki faiz oranları ile

kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisine rastlanmadığı açıklanmaktadır. Literatür çalışmalarından elde edilen nedenselliklerle ilgili sonuçlar aşağıda Tablo 8’de daha net olarak gösterilmektedir.

Tablo 8: Literatürdeki Nedensellik Bulgularının Özetlenmesi

Kaynak	Nedensellik Bulgusu
Kaleem ve Isa (2003)	FO → İKPO (Ticari (commercial) banka oranları için) FO ↔ İKPO (Finans işletmeleri ve ticari (merchant) banka oranları için)
Cevik ve Charap (2011)	FO → İKPO
Saraç ve Zeren (2015)	FO → İKPO
Yusoff, Bahlous ve Tursunov (2015)	FO → İKPO (Sadece Suudi Arabistan için)
Ata, Buğan ve Çiğdem (2016)	FO → İKPO (1, 3 ve 6 ay vade için) FO ↔ İKPO (12 ay vade için)
Veterina (2016)	x
Korkut ve Özgür (2017)	FO ↔ İKPO
Yusoff ve Azhar (2019)	İKPO → FO
Gök (2021)	FO ↔ İKPO

Not: FO; faiz oranlarını, İKPO; İslami kâr payı oranlarını ifade etmektedir. Ayrıca “→” işareti tek yönlü nedensellik ilişkisini ve ilişkinin yönünü, “↔” işareti iki yönlü nedensellik ilişkisini, “x” ise nedensellik ilişkisinin bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 8’de yer alan literatür bilgileri incelendiğinde, konvansiyonel bankaların mevduatlara uyguladığı faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru nedensellik ilişkisi bulan başlıca çalışmalar Kaleem ve Isa (2003), Cevik ve Charap (2011), Saraç ve Zeren (2015), Yusof vd. (2015), Ata vd. (2016), Korkut ve Özgür (2017) ve Gök (2021)’e ait çalışmalardır.

Faiz oranları ile kâr payı oranları arasındaki ilişkiyi ele alan daha önceki çalışmaların pek çoğu ile paralel olarak, bu iki değişken arasında tek yönlü veya iki yönlü nedensellik ilişkisine dair bulgulara rastlanılmıştır. Aslında İslami bankaların konvansiyonel bankalardan ayrışması beklenirken ilgili bankalar arasında ortaya çıkan söz konusu ilişkiler için farklı açıklamalar ileri sürülebilecektir. Çalışmanın giriş bölümünde de açıklandığı gibi kâr payı oranları ile faiz oranları aynı veya benzer ekonomik çevrelerde oluşmaktadır. Ayrıca Türkiye’de İslami finans veya İslami bankacılık ile konvansiyonel finans veya konvansiyonel bankacılık, aynı düzenlemelere tabi olarak faaliyetlerini yürütmektedirler. Yine dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de İslami bankacılık varlıklarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payının oldukça küçük olması, konvansiyonel bankaların sektördeki hakimiyetini göstermektedir. Son olarak katılım bankalarının müşteri potansiyelini artırabilme ve daha fazla tasarruf çekebilme noktasında geleneksel sistemle çalışan bankalarla rekabet edebilmek için konvansiyonel bankaların uyguladığı faiz oranlarına yakın düzeyde kâr payı dağıtmak durumunda olduğu sonucuna da ulaşılabilir.

6. Sonuç

İslami finans ve İslami finansın en büyük paya sahip olan kurumu İslami bankacılık, her geçen gün büyümeye devam etmektedir. İslami finansla ilgili önemli tartışmalardan biri, faiz temelli konvansiyonel bankalar tarafından mevduata verilen faiz oranları ile faizsiz bankacılık, helal bankacılık veya katılım bankacılığı olarak da ifade edilen İslami bankalar tarafından dağıtılan kâr payı oranları arasındaki yakın ilişkidir.

Konvansiyonel bankaların mevduat sahiplerine mevduatlarının bankacılık sektöründe tutmalarının karşılığında katlandıkların maliyet olarak tanımlayabileceğimiz mevduat faiz oranları ile katılım bankalarının tasarruf sahiplerine tasarruflarını ödünç vermeleri ile beraber gerçekleşen kısmi ortaklık payı olarak nitelendirebileceğimiz kâr payı oranı arasındaki uzun ve kısa dönem bakımından ilişkisinin analiz edildiği bu çalışmada uzun dönem ilişki Maki (2012) eşbütünleşme kısa dönemlik ilişki ise Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik testleri ile 2006:1-2021:3 dönemi aylık verileri kullanılarak test edilmiştir. Elde edilen eşbütünleşme testi sonuçları her üç bankanın kâr payı oranı ile geleneksel bankaların mevduat faiz oranı arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Nedensellik test sonuçları ise faiz oranından kâr payı oranına doğru aynı türden şoklar açısından istatistiksel olarak anlamlı, fakat farklı türden şoklar açısından ise istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki olduğu yönündedir. Çalışmadan elde edilen bir diğer nedensellik bulgusu ise kâr payı oranlarından faiz oranına doğru anlamlı bir nedensellik ilişkisinin olmadığı şeklindedir. Ancak katılım bankalarından biri için kâr payı oranından faiz oranına zayıf düzeyde nedensellik bulunmuştur. Elde edilen tüm istatistiksel sonuçlar değerlendirildiğinde Türk bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren “Albaraka Türk, Türkiye Finans ve Kuveyt Türk” katılım bankalarının kâr payı oluştururken geleneksel yapıda işleyen bankaların uyguladığı mevduat faiz oranlarından etkilendiğini söyleyebiliriz. Bu durum katılım bankalarının temel prensibi olan “faizsizlik” esasına uygun olarak çalışma hedefinden sapmalara ve müşteriler açısından “faiz” sistemine benzer görünme gibi olumsuzluklara neden olabileceği gibi bankaların girdi-çıkıtı dengesinin bozulmasına da neden olabilir. Bu durumda katılım bankalarının konvansiyonel bankalara karşı rekabet güçlerini arttırabilmeleri için faiz dışında yeni ve çekici araçlar geliştirmeleri ve böylece söz konusu riskleri minimize etmeleri gerekmektedir.

Gelecek çalışmalarda İslami finanstaki farklı finansman yöntemlerinin getirileri ile faiz oranları arasındaki ilişkilere bakılabilir. Ayrıca faiz oranları ile katılım bankalarının katılma hesapları veya mevduatlarının miktarı arasındaki ilişkinin araştırılması diğer ilginç bir araştırma alanıdır. Diğer taraftan çalışma, farklı vadelerdeki kâr payı ve faiz oranlarının da dahil edilmesiyle genişletilebilir. Bunlara ek olarak katılım bankacılığı sektörü içerisinde kâr payı oranları açısından hangi katılım bankasının öncül etkiye sahip olduğu da araştırılabilir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%20), Yazar-2 (%80)

Data Collection: Author-1 (%20), Author-2 (%80)

Veri Analizi: Yazar-1 (%0), Yazar-2 (%100)

Data Analysis: A Author-1 (%0), Author-2 (%100)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%100), Yazar-2 (%0)

Submission and Revision: Author-1 (%100), Author-2 (%0)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (Kabul Tarihi: 19.10.2005, Yayımlı Tarihi: 01.11.2005, Resmi Gazete Sayısı: 25983 Mük.).
- Ata, H. A., Buğan, M. F. ve Çiğdem, Ş. (2016). Kâr Payı Oranları İle Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), s. 17-28.
- Avcı, T. ve Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kâr Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), s. 41-51.
- Canbaz, M. (2016). Katılım Bankacılığı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Cevik, S. ve Charap, J. (2011). The Behavior of Conventional and Islamic Bank Deposit Returns in Malaysia and Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1), s. 111-124.
- Çil Yavuz, N. (2015). Finansal Ekonometri. İstanbul: DER Yayınları.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366), s. 427-431.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49(4), s. 1057-1072.
- Fuller, W. A. (1976). Introduction to Statistical Time Series. New York: John Wiley & Sons.
- Gök, R. (2021). On the Causal Relationship between Deposit Rates in Conventional Banks and Profit-Sharing Rates in Islamic Banks in Turkey. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22(1), s. 21-37.
- Habib, S. F. (2018). Fundamentals of Islamic Finance and Banking. United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Hatemi-J, A. (2012). Asymmetric Causality Tests with an Application. *Empirical Economics*, 43(1), s. 447-456.
- ICD-Refinitiv (2020). Islamic Finance Development Report 2020: Progressing Through Adversity. https://icd-ps.org/uploads/files/ICD-Refinitiv%20IFDI%20Report%2020201607502893_2100.pdf (Erişim Tarihi: 11.04.2021).
- Kaleem, A. ve Isa, M. M. (2003). Causal Relationship between Islamic and Conventional Banking Instruments in Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 4(4), s. 1-8.
- Koç, İ. (2018). Interest Rate Risk in Interest-free Banks: An Empirical Research on Turkish Participation Banks. *Turkish Journal of Islamic Economics (TUJISE)*, 5(1), s. 89-107.
- Korkut, C. ve Özgür, Ö. (2017). Is There a Link between Profit Share Rate of Participation Banks and Interest Rate? The Case of Turkey. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 38(2), s. 135-158.
- Maki, D. (2012). Tests for Cointegration Allowing for an Unknown Number of Breaks. *Economic Modelling*, 29(5), s. 2011-2015.
- Minni, G. ve Görmüş, Ş. (2017). The Impact Of Interest Rate Fluctuations On The Participation Banks Profitability: Turkey Case. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(2), s. 55-73.
- Özulucan, A. ve Özdemir, F. S. (2010). Katılım Bankacılığı: Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Phillips, P. C. B. ve Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*, 75(2), s. 335-46.
- Saraç, M. ve Zeren, F. (2015) The Dependency of Islamic Bank Rates on Conventional Bank Interest Rates: Further Evidence from Turkey. *Applied Economics*, 47(7), s. 669-679.

-
- Sevüktekin, M. ve Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi* (5. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.
- Shanmugam, B. ve Zahari, Z. R. (2009). *A Primer on Islamic Finance*. The Research Foundation of CFA Institute.
- Tarı, R. (2016). *Ekonometri* (12. Baskı). İstanbul: KÜV Yayınları.
- TKBB (2019). *Katılım Bankaları 2019*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Veterina, I. (2016). Granger Causality Analysis of Shariah Banking Deposit to Conventional Banking Deposit. *Jurnal Ilmu Manajemen & Ekonomika*, 9(1), s. 1-23.
- Visser, H. (2009). *Islamic Finance: Principles and Practice*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans: İlkeler Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yusof, R. M., Bahlous, M. ve Tursunov, H. (2015). Are Profit Sharing Rates of Mudharabah Account Linked to Interest Rates? An Investigation on Islamic Banks in GCC Countries. *Jurnal Ekonomi Malaysia*, 49(2), s. 77-86.
- Yusoff, Z. Z. M. ve Azhar, N. I. (2019). Relationship between Conventional and Islamic Interbank Rates of a Dual Banking System in Malaysia, Middle East, and Western Countries. *Journal of International Business, Economics and Entrepreneurship*, 4(2), s. 38-45.
- www.evds2.tcmb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- www.tkbb.org.tr/veri/karpaylari (Erişim Tarihi: 20.04.2021).